

תוכן העניינים

ז **ישראלה ניל"י**
"מצורע חשוב כמת" – פתח דבר

ט **יעקב קליין**
הצרעת והמצורעים בספרות המסופוטמית

כה **צפורה שחורי-רובין**
פרופ' סופיה גצובה: חלוצת הפתולוגיה בארץ ישראל
Sophia (Sonia) Getzowa/ Getsova/ Getzoff

דמויות היסטוריות

נה **אבי עורי ועוזי כהן-מלמד**
רופאים יהודים כמחנכים

ביקורת ספרים

עז שמואל ניסן ואיתי בחור: ד"ר מקס סנדרצקי
ובית החולים "מרינשטיפט" ירושלים

גם התקבל

צפורה שחורי-רובין ושפרה שורץ:
אלכסנדרה בלקינד: סיפורה של רופאה עבריייה פורצת דרך

ד"ר יצחק פרויס, תרגום אורי וירצבורגר:
הרפואה במקרא ובתלמוד

לזכר נעדרים

פרופ' שמואל ניסן (1924–2012)

קורות, כרך כא, תשע"ב–תשע"ג

"מצורע חשוב כמת" – פתח דבר

מאת

ישראלה ניל*י

משחר קיומו בעולם התמודד האדם, בין השאר, עם מחלות ונגעי עור לסוגיהם. נגעי העור לסוגיהם מתועדים מהתקופות הקדומות ביותר, החל ממארי, (מהמאה ה-18 לפה"ס), דרך הטקסטים הרפואיים המצריים והמסופוטמיים, המשך במקרא, בתלמוד, בטקסטים היווניים, ימה"ב, העת החדשה וכלה בדורנו אנו.

המאמרים המופיעים בחוברת מתבססים על יום העיון "מצורע חשוב כמת", על הצרעת במרוצת הדורות, שהתקיים במכון ון ליר בירושלים, ב-2.06.10. הכנס התקיים בחסות ביה"ס לרוקחות של האוניברסיטה העברית, עין כרם והמרכז הארצי למחלת הנסן בהדסה.

יום העיון נפתח בסקירה היסטורית מקפת, של פרופ' אסתי דבורצ'קי, מ-Oxford Brookes University, UK, על הצרעת במרוצת הדורות. בהרצאה הוצגו מאפייני הצרעת, איבחונה ודרכי הטיפול בחולים מתקופת המקרא ועד ימינו אנו. המאמר עוסק גם בנושאים הבאים: הכינוי שניתן למחלה – "מחלה קדושה"; תרומת הארכיאולוגיה לחקר המחלה ולהשפעת חז"ל על התפיסה היהודית והנוצרית של המחלה בימי הביניים.

פרופ' זהר עמר, מאוניברסיטת בר אילן, סיפר על הצרעת בטקסטים התלמודיים – בהם נקראה המחלה "שחין", ועל תיאורים המתייחסים למחלה בטקסטים אלה.

פרופ' חיים כהן, מאוניברסיטת בן גוריון, חילק את הרצאתו לשלושה חלקים: (1) המובן והשימוש המקורי של המונח "צרעת" במקרא. (2) חיפוש אחר אוטימולוגיה ראויה למילה המקראית "צרעת". (3) ההיבט הספרותי של פרקי הצרעת במקרא (ויקרא י"ג–י"ד) ועל שיוכם הספרותי האפשרי.

ד"ר ליאורה נבון, מאוניברסיטת ת"א וממכללת "אחוה", דיברה על התיוג החברתי של המצורעים שנבע כתוצאה מגורמים רפואיים ודתיים, ועל

* ביה"ס לרוקחות, האוניברסיטה העברית ירושלים.

ישראלה ניל"י

הרחקתם ונידויים מהחברה במהלך ההיסטוריה. כיום, משנמצא ריפוי למחלה, המאפשר לשמור אותה בסוד, הביטוי "מצורע" נותר כמטאפורה בלבד.

פרופ' אלכסנדר בורג, מאוניברסיטת בן גוריון, דיבר על היבטים רפואיים ולשוניים של מיסמך ערבי, בן המאה ה-16 מספרד. המיסמך נכתב על ידי המוריסקוס – ערבים מוסלמים שנאלצו להתנצר בלחץ האינקוויזיציה. המיסמך עוסק, בין השאר, בטיפול בצרעת, וניתן להבחין בו בטעות המבלבלת בין ה"צרעת" ל"עגבת" – טעות שניתן למצאה עד המאה ה-20.

פרופ' יעקב קליין, מאוניברסיטת בר אילן, הרצה על הצרעת ועל נגעי העור בספרות המסופוטמית, ועל הצירופים הלשוניים המשוערים ששימשו לביטוי מחלת הצרעת.

ד"ר ליאון גלעד, מחלקת עור, ביה"ח הדסה, עין כרם, נתן הרצאה מאלפת על הטיפול בחולי הצרעת כיום.

יום העיון נחתם בסיום מאלף ב"בית הנסן" בהנחייתה המרתקת של **גב' רות וכסלר**, שעבדה במקום, ומשמשת כאחות ראשית למחלת הנסן ב"הדסה".

ברצוני, בהזדמנות זו להודות מקרב לב לכל המרצים שתרמו ממרצם ומהידע שלהם להצלחת הכנס. תודה מיוחדת לפרופ' אסתי ולדובי דבורזצקי על הסיוע הרב בעיצובו של הכנס מן ההיבטים העיוניים והטכניים.

תודה מיוחדת לפרופ' ישראל רינגל, מנהל ביה"ס לרוקחות בירושלים, שתמך ברעיון ובמימוש של הכנס מראשיתו. רב תודות גם למר אלדד יופה, המנהל הכללי של ביה"ס לרוקחות, עבור תמיכתו האדיבה לפרויקט.

תודה מיוחדת לפרופ' שמואל קוטק ולחברי המערכת על הולדתה של חוברת זו.

יבואו כולם על הברכה.

קריאה משכלת ומרתקת.

בברכה

ד"ר ישראלה ניל"י, ביה"ס לרוקחות
האוניברסיטה העברית ירושלים

CONTENTS

EDITORIAL ix

Epidemics and Infectious Diseases in the Land of Israel, 19th–20th Centuries

Rakefet Zalashik and Nadav Davidovitch

Epidemics and Infectious Diseases
in the Land of Israel, 19th–20th Centuries:
Historical, Social and Political Perspectives
A Foreword 3

Miri Shefer Mossensohn

Communicable Disease in Ottoman Palestine:
Local Thoughts and Actions 19

Dan Barel

Disease in Times of War:
Cholera Epidemics in Palestine during WWI 51

Eran Dolev

“I am Campaigning against Mosquitoes”:
General Allenby’s Campaign against Malaria,
Palestine 1918 75

Kenneth Collins

Trachoma in the Jewish Community
in British Palestine: 1919–1948 89

Nadav Davidovitch and Rakefet Zalashik

Health, Race and Nation Building:
The Case of Mass Ringworm Irradiation in Israel 121

Tamar Novick

- Jump-Starting Society:
Polio in Israel in 1950 149

Zalman Greenberg and Anton Alexander

- Israel Jacob Kligler:
The Story of “A Little Big Man”
A Giant in the Field of Public Health in Palestine 175

*Leprosy – Historical Review***Yisraela Nili**

- “A Leper is Considered A Dead Person”:
A Foreword 209

ILA – International Leprosy Association

- Leprosarium in Jerusalem 211

Ruth Wexler and Avraham Morgenstern

- In and Out of the Asylum in Jerusalem 221

Estēe Dvorjetski

- “A Leper may As Well be Dead” (*BT, Nedarim* 64b):
Diagnosis, Prognosis and Methods of Treatment
of “Leprosy” throughout the Ages 227

Chaim Cohen

- Literary and Philological Aspects
of Biblical Hebrew (BH) צרעת 255

Alexander Borg

- The Language of Folk Medicine:
A Philological Note on the Pathology
of Syphilis and Leprosy
in a Morisco Arabic MS 293

Liora Navon

- Leprosy’s Transformation into
a Symbol of Stigmatization 315

Jacob Klein

- Leprosy and Lepers
in Mesopotamian Literature (abstract) 339

*Varia***Samuel S. Kotttek**

- Epilepsy in the Babylonian Talmud
and in Greco-Roman Sources 343

**George M. Weisz, Andrzej Grzybowski
and William Randall Albury**

- Henryk, Thaddeusz and Ludwik Stabholz:
Three Outstanding Physicians
from a Jewish Medical Family
in Mid-20th Century Poland 363

HISTORICAL NOTE

Jaime Elías Bortz

- “The Elders from Whom I have Learned”:
A Research into the Authors
Read by Maimonides (1138–1204)
for His Medical Education 373

KOROT OF THE PAST**N. Zilber and S. Kotttek**

- Pestilence in Bible and Talmud:
Some Aspects related to Public Health 381

BOOK REVIEWS 397

Jacques Battin: *Entre médecine et religion*, 2010.

Allan Beveridge: *Portrait of the Artist as a Young Man: the early writing and work of R D Laing, 1927-1960*, 2011.

Nakhle Bishara: *Iris Vartanii: The Story of the Nazareth Hospital*, 2011.

Gerrit Bos, ed.: *The Medical Works of Moses Maimonides*, 2002–2010.

Toby Gelfand (introd., trans., and annot.): *Charcot in Morocco*, 2012.

Caris-Petra Heidel, (ed.): *Jüdische Medizin – Jüdisches in der Medizin – Medizin der Juden?*, 2011.

Michael Nevins: *More meanderings in Medical History*, 2012.

Samuel Nissan and Itay Bahur: *Dr. Max Sandreczky and the “Marienstift” Hospital in Jerusalem*, 2011.

Michael Stolberg: *Die Geschichte der Palliativmedizin: Medizinische Sterbebegleitung von 1500 bis heute*, 2011.

ALSO RECEIVED 410

Caris-Petra Heidel (ed.), *Der jüdischer Arzt in Kunst und Kultur*, Frankfurt a. M., Mabuse Vg., 2012, 312 pp.

OBITUARIES 411

Samuel Nissan (1924–2012)